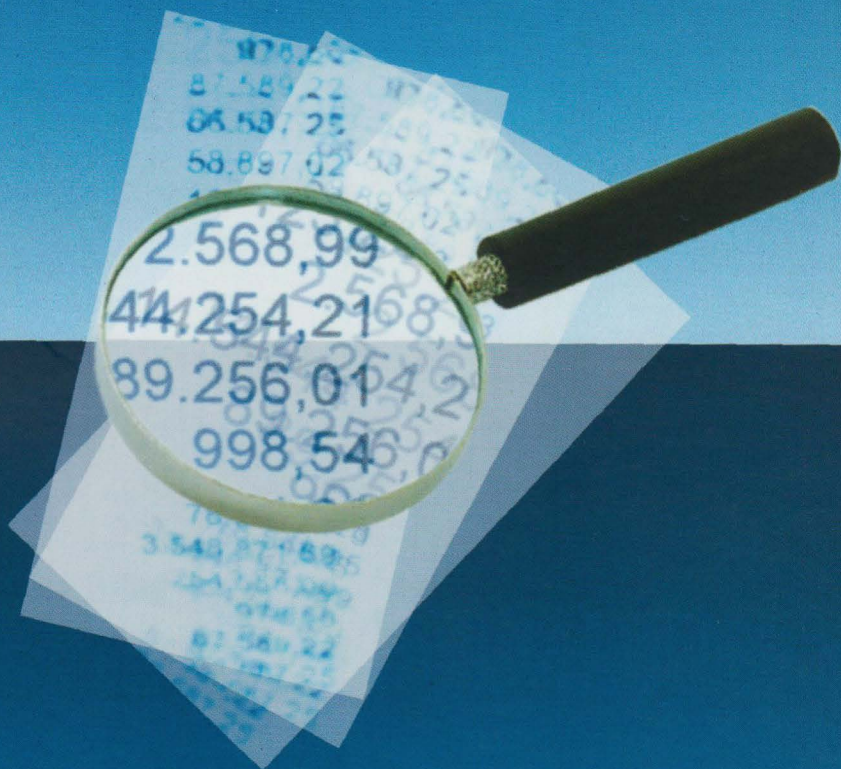

RACHUNKOWOŚĆ AUDYT I KONTROLA W ZARZĄDZANIU

pod redakcją

IRENY SOBAŃSKIEJ i MIKOŁAJA TURZYŃSKIEGO

Łódź 2011

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

ROZDZIAŁ 9

Międzynarodowe standardy rewizji finansowej oraz kontroli jakości a badanie sprawozdań finansowych sektora małych i średnich przedsiębiorstw

Krzysztof Burnos

Wprowadzenie

Ujawnione oszustwa księgowe amerykańskich spółek publicznych Enron i WorldCom stały się początkiem ciągu zdarzeń, które doprowadziły do dzisiejszego kształtu norm prawnych, regulujących zasady przeprowadzania badań sprawozdań finansowych, wykonywania zawodu biegłego rewidenta oraz działania firm audytorskich.

Kongres Stanów Zjednoczonych był pierwszym regulatorem, który w sposób zdecydowany odpowiedział na sytuację kryzysową w sprawozdawczości finansowej spółek giełdowych. Wszystkie firmy audytorskie, badające sprawozdania finansowe spółek publicznych (giełdowych), objęto instytucjonalnym nadzorem publicznym. Powstała Rada Nadzoru nad Rachunkowością Spółek Publicznych¹ (Public Company Accounting Oversight Board – PCAOB) odpowiedzialna za nadzór nad badaniami sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych (*issuers*). Rada PCAOB nadzoruje wyłącznie badania sprawozdań finansowych spółek publicznych, aby chronić związane z nimi interesy inwestorów giełdowych oraz interes publiczny². Działania amerykańskiego organu nadzoru pomijają obszar badań sprawozdań finansowych spółek pozagiełdowych.

W Unii Europejskiej istniejący dotychczas system badań sprawozdań finansowych również uzupełniono nową instytucją. Postanowiono, że organ nadzoru publicznego, którego istnienia wymaga dzisiaj Dyrektywa 43/2006/EWG

¹ PCAOB została powołana do życia ustawą Sarbanes-Oxley Act of 2002 z 30.07.2002. Treść ustawy znajduje się pod adresem: http://pcaobus.org/About/History/Documents/PDFs/Sarbanes_Oxley_Act_of_2002.pdf.

² Sekcja 101 ustawy Sarbanes-Oxley Act of 2002: „to protect the interests of investors and further the public interest in the preparation of informative, accurate, and independent audit reports for companies the securities of which are sold to, and held by and for, public investors”.

(2006), powstać powinien w każdym kraju członkowskim. Zakres odpowiedzialności tej instytucji obejmuje nadzór nad: (1) zatwierdzaniem i rejestracją biegłych rewidentów, (2) przyjmowaniem standardów etyki, rewizji finansowej, wewnętrznej kontroli jakości firm audytorskich, (3) doskonaleniem zawodowym biegłych rewidentów, (4) zapewnieniem jakości oraz (5) systemami dochodzeń i sankcji.

W przeciwieństwie do decyzji ustawodawcy europejskiego w Stanach Zjednoczonych instytucjonalnym nadzorem publicznym objęto wyłącznie badania sprawozdań finansowych spółek podlegających prawu o obrocie papierami wartościowymi (*securities law*). W Unii Europejskiej przedmiotem zainteresowania nadzoru publicznego są badania sprawozdań finansowych, w tym spółek pozagiełdowych sektora MSP. W konsekwencji, w obecnym stanie prawnym w UE nadzorowi publicznemu podlega więcej badań sprawozdań finansowych spółek pozagiełdowych niż giełdowych, podczas gdy PCAOB nie nadzoruje badań sprawozdań finansowych sektora pozagiełdowego.

W kontekście historycznych zmian, jakie ukształtowały obecny zakres regulacyjny Dyrektywy 43/2006/WE, istnieje obawa, że przepisy wykonawcze wydawane na poziomie unijnym oraz krajów członkowskich będą projektowane i wprowadzane z myślą o badaniu dużych przedsiębiorstw, w tym spółek publicznych, a specyfika organizacyjna przedsiębiorstw sektora MSP oraz należących do nich mniejszych i średnich firm audytorskich (MSFA) w tych regulacjach będzie pomijana.

Celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na ryzyko, którego niedostrzeżenie spowodować może nałożenie nadmiernych i nieuzasadnionych obciążeń administracyjnych zarówno na badanie sprawozdań finansowych MSP, jak i na sektor małych i średnich firm audytorskich (MSFA). Problem oceny adekwatności Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej (MSRF) oraz Międzynarodowego Standardu Kontroli Jakości nr 1 (MSKJ 1) jest aktualny w kontekście publicznej debaty nad kierunkiem polityki gospodarczej dotyczącej rozwiązań instytucjonalnych dla badań sprawozdań finansowych w Unii Europejskiej. Dyskusja została zainicjowana przez Komisję Europejską, która opublikowała *Zieloną Księgę* pt. *Polityka badania sprawozdań finansowych: lekcje wyciągnięte z kryzysu* (2010). W tekście dokumentu konsultacyjnego postawione zostało pytanie, czy należy dostosowywać MSRF tak, aby zaspokajały potrzeby MSP i MSFA? (*Zielona Księga* 2010, s. 11).

1. Komisja Nadzoru Audytowego – nowe ryzyko instytucjonalne

Zarówno cała gospodarka, jak i rynki wielu branż gospodarki europejskiej potrzebują mniejszych firm audytorskich. Mocną ich stroną jest zindywidualizowane podejście do klienta, zintegrowane w małym, nierzadko jedno- lub

dwuosobowym zespole audytorskim. Podejścia takiego niejednokrotnie oczekują i wymagają przedsiębiorstwa sektora MSP.

W związku z dokonywaną obecnie modernizacją systemu badań sprawozdań finansowych publicznie pojawiają się opinie, że nowe regulacje prawne spowodować mogą albo zniknięcie, albo istotne ograniczenie liczby mniejszych firm audytorskich. Powodem tego ma być oczekiwane w nadchodzącym czasie wprowadzenie obowiązku stosowania MSRF oraz MSKJ 1.

Te standardy mają być źródłem istotnego wzrostu kosztów w związku z zapisanymi w nich wymaganiami stawianymi biegłym rewidentom odnośnie do sposobu organizowania działalności firmy audytorskiej i przeprowadzania badania sprawozdania finansowego. Bariery, których pojawienia oczekuje się, mają spowodować w szczególności zwiększenie liczby procedur rewizyjnych oraz konieczność reorganizacji systemu wewnętrznej kontroli jakości.

Stosowanie w badaniu sprawozdania finansowego aż 36 MSRF będzie z pewnością naturalnym źródłem ryzyka kontroli wewnętrznej w firmie audytorskiej. Nie ulega wątpliwości, że MSRF co do zasady były budowane z myślą o badaniu sprawozdań finansowych dużych organizacji gospodarczych. Wystarczy zajrzeć do MSRF 240 regulującego zasady postępowania wobec ryzyka oszustwa (*fraud*). To jeden z najobszerniejszych standardów liczący łącznie aż 114 paragrafów!

Im więcej standardów oraz im dłuższa lista wymagań, tym większe jest ryzyko nieświadomego niezidentyfikowania i pominięcia procedur, które zgodnie z MSRF są właściwe dla danego zlecenia rewizyjnego. W przypadku uchybienia wymogom MSRF firma audytorska narazi się albo na ryzyko niedostrzeżenia istotnego błędu w badanym sprawozdaniu finansowym, albo na ryzyko sankcji ze strony zewnętrznych instytucji kontrolujących (Krajowa Komisja Nadzoru – KKN, Komisja Nadzoru Audytowego – KNA), oceniającej przestrzeganie standardów zawodowych.

Ryzyko zewnętrznej kontroli obejmuje nie tylko błędy firmy audytorskiej, ale również spory interpretacyjne dyspozycji zawartych w wymaganiach MSRF oraz MSKJ 1. Firmy audytorskie, w szczególności te mniejsze, mają prawo obawiać się nieuzasadnionych obciążeń administracyjnych, których źródłem będą niewłaściwie odczytywane wymagania standardów. Interpretacje standardów KKN oraz KNA w sposób bezpośredni determinują ich oczekiwania wobec biegłych rewidentów i firm audytorskich.

Źródłami nadmiernych obciążeń administracyjnych mogą być błędnie zinterpretowane obowiązki: (1) wykonania procedur rewizyjnych nieuzasadnionych warunkami danego zlecenia, (2) zaprojektowania i wdrożenia procedur wewnętrznej kontroli jakości bezprzedmiotowych ze względu na charakterystykę organizacyjną mniejszej firmy audytorskiej oraz (3) dokumentowania czynności rewizyjnych nie wymaganego w MSRF. W konsekwencji niewłaściwie odczytane MSRF oraz MSKJ 1 spowodują, że firma audytorska będzie musiała ponieść

dodatkowe nakłady finansowe na działania nieuzasadnione z punktu widzenia tych standardów.

Przykładem może być ryzyko błędnej interpretacji kształtu wewnętrznego systemu przeglądu kontroli jakości zlecenia. Zgodnie z treścią MSKJ 1 przeglądu kontroli jakości nie przeprowadza się dla wszystkich zrealizowanych przez firmę badań sprawozdań finansowych. Nieprawidłowo odczytana treść i wymogi standardu mogą nałożyć na mniejsze firmy barierę finansowo-organizacyjną, wymagając od nich wprowadzenia procedury przeglądu kontroli jakości dla każdego badania sprawozdania finansowego.

Nowa ustawa regulująca zasady wykonywania zawodu biegłego rewidenta, funkcjonowania firm audytorskich oraz organu nadzoru publicznego (2009) powołała do życia Komisję Nadzoru Audytowego. Większość składu stanowią przedstawiciele instytucji zainteresowanych kontrolą publicznego rynku papierów wartościowych: Giełdy Papierów Wartościowych (GPW), Komisji Nadzoru Finansowego (KNF) oraz Minister Finansów (MF). Skład KNA pomija przedstawicieli MSFA oraz organizacji przedsiębiorstw MSP. W kontekście znanych nam historycznych przyczyn zmian przepisów regulujących wykonywanie badań sprawozdań finansowych na świecie można mieć uzasadnione wątpliwości, czy organy publicznego nadzoru w swoim działaniu dostrzegą odmienności w badaniu sprawozdań finansowych wielkich spółek giełdowych i mniejszych spółek pozagiełdowych, a także różnice w organizacji procesu rewizyjnego pomiędzy dużymi sieciowymi a mniejszymi kilkusobowymi firmami audytorskimi. Istnieje ryzyko, że z chwilą przyjęcia do stosowania MSSF oraz MSKJ 1 ocena i interpretacja tych standardów dokonywane będą wyłącznie z perspektywy dużych przedsiębiorstw, w tym przede wszystkim spółek publicznych oraz specyfiki organizacji procesu rewizyjnego ich audytorów – dużych firm audytorskich.

W związku z tym pojawia się pytanie wyrażające niepewność MSFA o ich przyszłość. Czy mniejsze firmy audytorskie unikną nadmiernych obciążeń administracyjnych wynikających z niewłaściwej i nieodpowiedniej interpretacji wymagań poszczególnych standardów rewizji finansowej oraz wymagań wewnętrznej kontroli jakości?

2. Zasada proporcjonalnego stosowania standardów

Ryzykiem dla audytorów MSFA jest taka praktyka interpretacji standardów, która pomija:

- specyfikę procesu badania przedsiębiorstw sektora MSP (prostsze struktury organizacyjne firm, nieformalne kontrole wewnętrzne, brak systemów budżetowania, brak sformalizowanych procedur zarządzania ryzykiem, występowanie właścicieli w roli zarządów itp.) oraz

- odmienność organizacyjną mniejszych firm audytorskich (jedno- lub dwuosobowe zespoły audytorskie, badanie wykonywane wyłącznie przez osoby z uprawnieniami biegłego rewidenta itp.).

Rozważane kwestie i zjawiska, które biegły uznawać będzie za niewymagające udokumentowania w danych okolicznościach, mogą stać się, zdaniem nadzoru, przedmiotem obowiązkowego dokumentowania bez względu na zawodowy osąd biegłego rewidenta co do ich przydatności i znaczenia w danym zleceniu rewizyjnym. MSFA będą musiały definiować i wprowadzać do stosowania procedury wewnętrznej kontroli jakości w nadmiernym zakresie, nieadekwatnym do ich cech organizacyjnych, lecz wymaganym przez KNA lub KKN.

Ryzyko związane z oceną prawidłowości zastosowania standardów istnieje już dzisiaj, ale znacząco wzrośnie z chwilą zastąpienia krajowych standardów rewizji finansowej oraz zasad kontroli jakości pakietem kilkudziesięciu MSRF oraz MSKJ 1.

Czy rzeczywiście MSRF oraz MSKJ 1 postawią mniejszym firmom audytorskim barierę uniemożliwiającą funkcjonowanie na rynku badań sprawozdań finansowych bez radykalnych zmian organizacyjnych i dodatkowych nakładów finansowych?

Ryzyko z tym związane zostało już rozpoznane przez IFAC. Odpowiedzią jest promowanie wiedzy o MSRF i MSKJ 1 oraz **zasady proporcjonalnego stosowania standardów** (*proportionality approach*), której zrozumienie zapewni osiągnięcie następujących celów:

- ochronę mniejszych firm audytorskich przed przeciążeniem regulacyjnym wynikającym z niewłaściwego stosowania wymagań MSRF oraz MSKJ 1 oraz
- potwierdzenie uniwersalności standardów do badania wszystkich przedsiębiorstw (bez względu na rozmiar).

Rada Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej i Usług Atestacyjnych – IAASB (www.iaasb.org/IAASB/) przy każdorazowej prezentacji MSRF podkreśla znaczenie proporcjonalnego stosowania standardów rewizji finansowej odpowiednio do okoliczności danego zlecenia. Proporcjonalne podejście do stosowania standardów ma chronić mniejsze firmy audytorskie przed nieadekwatnym do rozmiarów badanego przedsiębiorstwa stosowaniem ich wymogów (*Applying ISAs Proportionately...* 2009).

Im mniej złożona organizacja przedsiębiorstwa badanego i im prostsze jego wewnętrzne procesy gospodarcze, tym mniej wymogów zawartych w MSRF może być wymaganych do zastosowania. Podobnie, im mniej złożona jest organizacja firmy audytorskiej, tym mniej wymogów MSRF oraz MSKJ 1 odnośnie do organizacji procesu rewizyjnego może być właściwych do spełnienia. Na tych założeniach opiera się koncepcja proporcjonalnego stosowania standardów.

Właściwe zrozumienie proporcjonalności pozwoli, zdaniem IAASB, stosować MSRF przy badaniach mniejszych jednostek w efektywny kosztowo sposób, nie stwarzając zbędnych barier i obciążeń administracyjnych mniejszym firmom audytorskim. Zasadę proporcjonalności odnajdujemy w treści MSRF 200 (*Międzynarodowe Standardy...* 2010):

- par. 18 – Biegły rewident przestrzega wymogów wszystkich MSRF odpowiednich dla danego badania; określony MSRF jest odpowiedni dla danego badania, jeżeli ten MSRF ma zastosowanie i zachodzą przedstawione w nim okoliczności,

- par. 22 – Biegły rewident przestrzega każdego wymogu standardu, chyba że w okolicznościach badania:

- cały standard jest nieodpowiedni dla danego badania lub

- wymóg nie jest odpowiedni, ponieważ ma charakter warunkowy, a warunek nie zachodzi.

Również w MSKJ 1 wpisano zasadę proporcjonalności stosowania wymagań standardu:

- paragrafy 4 oraz A1 – Charakter zasad i procedur opracowanych przez poszczególne firmy audytorskie zależy od wielu czynników, takich jak wielkość i rodzaj działalności operacyjnej oraz od tego, czy jest ona częścią sieci.

Do przestrzegania wymogów, które nie mają zastosowania w przypadku biegłego rewidenta prowadzącego własną praktykę bez pracowników, MSKJ 1 nie obliguje. Wymagania i wyjaśnienia zawarte w standardach dedykowane są wszystkim firmom audytorskim, w tym jednoosobowym działalnościom audytorskim biegłych rewidentów, co zaprzecza tezie, że podmioty te nie mogą funkcjonować w warunkach MSRF oraz MSKJ 1.

Aktualnie Międzynarodowa Federacja Księgowych – IFAC [[@:http://www.ifac.org](http://www.ifac.org)] promuje wiedzę o proporcjonalnym stosowaniu standardów, ponieważ wspiera ona tezę o ich uniwersalności i elastyczności umożliwiających odpowiednią redukcję (eliminację) części wymagań standardów w odniesieniu do faktycznych warunków zlecenia badania sprawozdań finansowych przedsiębiorstw pozagiełdowych prowadzonych przez mniejsze firmy audytorskie (*smaller entity*) oraz jednoosobowe praktyki biegłych rewidentów (*sole practitioner*).

Federacja, pod auspicjami której najpierw powstały, a potem w ramach projektu *Clarity*³ zostały zmodernizowane Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej, akcentuje w swoich publikacjach potrzebę wsparcia mniejszych

³ *Clarity Project* miał na celu uporządkować MSRF w odniesieniu do procedur rewizyjnych, aby odbudować wiarygodność badania sprawozdań finansowych na publicznych rynkach kapitałowych. W podobnych warunkach modernizowano MSKJ nr 1. Uwzględnienie specyfiki procesu sprawozdawczości finansowej MSP oraz mniejszych firm audytorskich przyjęło formę nielicznych akapitów objaśniających stosowanie wymagań standardów w przypadku przedsiębiorstw spoza giełd papierów wartościowych. Warto zwrócić uwagę na fakt, że proces *Clarity* został zainicjowany jeszcze przed publikacją założeń polityki KE wobec sektora MSP „First think small”(„Najpierw myśl na małą skalę”).

firm audytorskich (*IFAC's Support...* 2008). Podejmowane przez IAFC inicjatywy dowodzą znaczenia tych firm na rynku usług audytorskich. Działania tej organizacji można traktować jako odpowiedź na globalne ryzyko błędnej i nieodpowiedniej interpretacji standardów zarówno przez same firmy audytorskie, jak i zewnętrzne instytucje nadzoru oraz kontroli, a także krajowych regulatorów, co zagrozić może przyszłości funkcjonowania MSFA oraz sektora usług badań sprawozdań finansowych MSP.

Dotychczas IFAC samodzielnie podjęła kilka znaczących inicjatyw promujących⁴ Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej oraz Kontroli Jakości jako wspólnej i uniwersalnej platformy zasad organizacji i przeprowadzania badań sprawozdań finansowych przedsiębiorstw każdego rozmiaru. Broniąc zasady *audit is audit*, IFAC broni i eksponuje elastyczną konstrukcję standardów, których wymogi mogą być stosowane odpowiednio (proporcjonalnie) do rozmiaru i złożoności jednostki badanej (*IFAC Guide to Using International Standards...* 2009).

Komitet Małych i Średnich Firm Audytorskich⁵, działający przy IFAC, wydał dwa przewodniki, dedykując je małym i średnim firmom audytorskim. Pierwszy z nich ilustruje proces badania przeprowadzany zgodnie z MSRF (*Guide to Using International Standards...* 2009). Drugi przewodnik wyjaśnia stosowanie zasad MSKJ 1 (*Guide to Quality Control...* 2009) na przykładzie działalności biegłego rewidenta zatrudniającego czterech pracowników.

Część komentatorów krytycznie ocenia faktyczną przydatność przewodników w działalności mniejszych firm audytorskich. Według opinii instytutu ACCA (*Applying ISAs Proportionately...* 2009) główne wady podręczników to nadmierna obszerność, przedstawianie przykładów dostosowanych do większych firm spośród MSFA, dostosowanie poziomu materiału do osób uczących się zawodu, a nie praktykujących biegłych rewidentów. Niemniej podręczniki uznaje się za materiał, na podstawie którego przygotowywać można szkolenia oraz rozwijać i udoskonalać wiedzę o MSRF oraz MSKJ 1.

3. Proporcjonalne stosowanie MSRF

3.1. Mniejsza jednostka – definicja

Zbiory wymagań (*requirements*) ujęte w Międzynarodowych Standardach Rewizji Finansowych zostały zaprojektowane z myślą o każdym badaniu sprawozdania finansowego. *Clarity Project* miał na celu m. in. zidentyfikowanie

⁴ Jedną ze znaczących inicjatyw są moduły szkoleniowe wideo wyjaśniające m. in. zasadę proporcjonalności stosowania MSRF. Moduły można obejrzeć pod adresem <http://web.ifac.org/clarity-center/support-and-guidance#support-modules>.

⁵ Więcej informacji na temat Komitetu znaleźć można pod adresem <http://www.ifac.org/SMP/>.

wszystkich obszarów rewizji oraz zakresu wymaganych procedur, których biegły rewident nie powinien pominąć, badając sprawozdanie finansowe organizacji gospodarczej każdego rozmiaru. Oczywiście jest, że aby zbudować tego typu zestaw wymagań, należało standardy projektować z punktu widzenia dużych przedsiębiorstw. Pamiętajmy, że jedną z głównych przyczyn korekty standardów było odbudowanie zaufania do badania sprawozdań finansowych spółek publicznych oraz giełd papierów wartościowych. Ta perspektywa musiała zdominować proces *Clarity*.

Niektórzy komentatorzy wskazują, że dzisiejsza forma MSRF jest oparta mniej na zasadach, a bardziej na regułach, wskazujących, jakie czynności biegły rewident powinien wykonać. Konsekwencją takiego instruktażowego podejścia (*prescriptive approach*) zastosowanego przy formułowaniu wymagań wobec biegłego rewidenta i zespołu audytorskiego jest ryzyko, że niektóre sprawozdania finansowe mogą być zbadane w sposób „nadmierny” (*over-audit*), a inne „niewystarczający” (*under-audit*) (Weaver).

MSRF 200 (*Międzynarodowe standardy...* 2010) w par. A.64–A.66 zdefiniował pojęcie mniejszej jednostki (*smaller entity*). Uzasadnieniem wprowadzenia tej definicji jest rozróżnienie pomiędzy spółkami giełdowymi oraz pozagiełdowymi na potrzeby odpowiedniego (proporcjonalnego) stosowania MSRF przy badaniu sprawozdań finansowych. Cechy jakościowe mniejszej jednostki wymienione w par. 64 MSRF 200 są wspólne dla wielu pozagiełdowych przedsiębiorstw sektora MSP:

- skoncentrowanie praw własności i zarządzania w rękach małej grupy osób oraz
- wystąpienie przynajmniej jednej z następujących cech jednostki:
 - proste lub niezłożone transakcje,
 - prosta ewidencja księgowa,
 - niewiele gałęzi działalności oraz niewiele produktów w ramach linii,
 - nieliczne kontrole wewnętrzne,
 - nieliczne szczeble kierownictwa odpowiedzialnego za szeroki zakres kontroli lub nieliczny personel o rozległych obowiązkach.

Przyjęcie przez IAASB definicji małej jednostki na poziomie jednostek nienotowanych⁶ oznacza, że większość wymogów MSRF było tworzonych z perspektywy spółek giełdowych. Podstawowe powszechnie znane cechy przedsiębiorstwa giełdowego to:

- rozdział prawa własności od odpowiedzialności za funkcję zarządzania,
- prawa własności rozproszone oraz
- liczne materialne i formalne kontrole wewnętrzne w obszarze sprawozdawczości finansowej.

⁶ Par. A65, MSRF 200 stanowi: Uwagi szczególne dotyczące mniejszych jednostek, zawarte w standardach, opracowano głównie z myślą o jednostkach nienotowanych. Niektóre z uwag mogą być jednak pomocne podczas badania mniejszych, notowanych jednostek.

Status mniejszej jednostki nie oznacza podmiotu małego ze względu na wielkość sumy bilansowej, przychodów ze sprzedaży i zatrudnienia, lecz podmiotu różniącego się od spółki publicznej pod względem cech organizacyjnych oraz procesów gospodarczych. Zgodnie z MSRF mniejszymi jednostkami wymagającymi proporcjonalnego zastosowania standardów są nie tylko przedsiębiorstwa pozagiełdowe, ale również spółki giełdowe, których charakterystyka organizacyjna odpowiada cechom wymienionym w par. 64. Szczególne paragrafy regulujące stosowanie wymogów MSRF wobec mniejszych jednostek są przejawem koncepcji proporcjonalnego stosowania i z całą pewnością mogą być wykorzystane przy badaniu sprawozdań finansowych spółek pozagiełdowych.

Przyjęty przez MSRF podział na mniejsze jednostki i pozostałe ma być przejawem uniwersalności MSRF oraz potwierdzeniem elastycznej budowy zawartych w nich wymagań. Im mniej złożone są badane jednostki, tym więcej wymagań MSRF powinno okazać się nieodpowiednich do zastosowania. Bezpośrednią przyczyną zwolnienia ze stosowania dyspozycji standardów może być albo (1) niezaistnienie okoliczności wskazanych w MSRF, albo (2) niezaistnienie warunków wskazanych w MSRF pomimo występowania odpowiednich okoliczności.

3.2. Stosowanie MSRF przy badaniu mniejszej jednostki

Biegły rewident, dążąc do uzyskania wystarczającej pewności, że sprawozdanie finansowe jako całość nie zawiera istotnego zniekształcenia, zobowiązany jest zebrać wystarczające i odpowiednie dowody badania. Nie oznacza to jednak, że każde badanie powinno być zaplanowane i przeprowadzone w ten sam sposób. Projektowane i przeprowadzane szczegółowe procedury rewizyjne różnią się zasadniczo w zależności od wielkości stopnia złożoności organizacji oraz procesów gospodarczych przedsiębiorstwa.

3.2.1. Badanie przeprowadzane bezpośrednio przez partnera odpowiedzialnego za badanie (par. A.16 MSRF 230)

W tym przypadku proces badania sprawozdania finansowego oraz przygotowania dokumentacji rewizyjnej będzie mniej pracochłonny⁷. Gdy badanie sprawozdania finansowego jest realizowane samodzielnie przez kluczowego biegłego rewidenta, rozmowa wewnątrz zespołu audytorskiego nie występuje. Jednoosobowy zespół audytorski nie musi okresowo informować oraz instruować mniej doświadczonych członków zespołu audytorskiego o sposobie przeprowa-

⁷ Partnerem odpowiedzialnym za badanie jest biegły rewident, który odpowiada za podjęte zlecenie badania, jego wykonanie i wydanie sprawozdania z badania w imieniu firmy audytorskiej.

dzania dalszych czynności rewizyjnych (zmiana strategii badania, identyfikacja obszaru nowego ryzyka itd.). Nie istnieje potrzeba organizowania i dokumentowania wewnętrznego procesu konsultacji zespołu audytorskiego. Dokumentacja z badania sprawozdania finansowego nie będzie obejmować śladów spotkań, rozmów oraz wewnętrznej komunikacji oczekiwanych przez MSRF na potrzeby udowodnienia dokonania przeglądu przez innych członków zespołu.

Na partnerze odpowiedzialnym za badanie ciąży obowiązek wynikający z podstawowego wymogu par. 8 MSRF 230, a polegającego na sporządzeniu dokumentacji badania zrozumiałej dla doświadczonego biegłego rewidenta. Zgodnie z koncepcją proporcjonalnego stosowania standardów, im mniejszy zespół audytorski i większy udział pracy biegłego rewidenta, tym mniej pracochłonna powinna być dokumentacja rewizyjna i mniej liczne kontrole wewnętrzne w procesie rewizyjnym.

3.2.2. Badanie przeprowadzone przez kluczowego biegłego rewidenta (par. A.17 MSRF 220)

W omawianej sytuacji dokumentacja rewizyjna będzie również mniej pracochłonna. Dokumentacja z badania nie będzie zawierać dowodów przeprowadzenia przeglądu wyników prac mniej doświadczonego personelu technicznego. Realizacja badania przez jednego biegłego rewidenta umożliwia łączenie procesu dokumentowania wielu zagadnień, gdyż sprawuje on bezpośrednią kontrolę nad wszystkimi etapami procesu rewizji finansowej. Przykładowe obszary, które mogą zostać połączone w jednym dokumencie, obejmują ocenę i opis znajomości jednostki, systemu kontroli wewnętrznej, ogólnej strategii badania, planu badania, istotności, oceny ryzyka oraz modyfikację podejścia do badania na skutek rozpoznanych koniecznych zmian założeń strategicznych ustalonych na etapie planowania.

Warto zwrócić uwagę, że pracochłonność sporządzania dokumentacji rośnie wraz z rozbudową zespołu audytorskiego przez mniej doświadczony personel pomocniczy. Z jednej strony personel ten zobowiązany jest dokumentować wykonane czynności w sposób czytelny i zrozumiały dla kluczowego biegłego rewidenta, aby ten mógł ocenić ich prawidłowość i spiąć je w całość wraz z pozostałymi elementami dokumentacji. Z drugiej strony kluczowy biegły rewident powinien tak sporządzić dokumentację, aby była ona jasna nie tylko dla innych biegłych rewidentów, ale również dla osób z mniejszym od niego doświadczeniem, pracujących w ramach zlecenia.

W mniejszych firmach większość czynności rewizyjnych w ramach badania sprawozdań finansowych jest przeprowadzana przez kluczowego biegłego rewidenta. Proporcjonalne stosowanie MSRF pozwala pominąć projektowanie i wbudowywanie w dokumentację rewizyjną szczególnych kontroli wewnętrz-

nych, które z oczywistych względów są niezbędne w przypadku kilkusobowych zespołów audytorskich. Im mniejszy jest udział kluczowego biegłego rewidenta w bezpośrednich pracach rewizyjnych, tym więcej kontroli wewnętrznych i skutecznych procedur dokumentacyjnych powinno zostać wdrożonych w firmie audytorskiej.

3.2.3. Czynniki ryzyka oszustwa (par. A.26–A.27 MSRF 240)

Zgodnie z MSRF obszar poszukiwań czynników ryzyka oszustwa ze strony pracowników jest węższy w przypadku mniejszych jednostek, w których funkcja kontrolna jest zdominowana przez właściciela-kierownika. Nieodpowiednie w takim przypadku będą próby oceny i dokumentowania skuteczności nadzoru nad zarządem, pracy audytorów wewnętrznych lub istnienia kodeksu postępowania w jednostce (*code of conduct*), ponieważ zazwyczaj w takich okolicznościach elementy te nie występują. W mniejszych jednostkach kontrole wewnętrzne mają albo niesformalizowany charakter, albo stopień ich sformalizowania jest na tyle słaby, że niemożliwe jest dokonywanie oceny ich prawidłowego zaprojektowania, wdrożenia oraz skuteczności działania. W badaniu tak zorganizowanych jednostek można uznać, że dominujący w ich przypadku wymóg autoryzacji każdej transakcji przez zarząd (*ex ante* lub *ex post*) rekompensuje słabości we wszystkich innych obszarach kontroli wewnętrznej, których celem jest ochrona przed oszustwami ze strony pracowników.

3.2.4. Komunikacja z osobami sprawującymi nadzór w mniejszych jednostkach (MSRF 260)

Dokumentowanie komunikatów kierowanych do tych osób, które odpowiedzialne są za nadzorowanie procesu sprawozdawczości finansowej, jest z przyczyn oczywistych mniej pracochłonne w mniejszych jednostkach. W jednostkach tych osoby sprawujące nadzór często wchodzi w skład zarządu, pełniąc szczególną funkcję właściciela-kierownika.

3.2.5. Uproszczona strategia badania oraz plan badania (par. A.11, A.15, A.19 MSRF 300)

W mniejszej jednostce strategia badania może przyjąć formę zwięzłego memorandum, a plan badania formę listy kontrolnej (*checklist*). Redukuje to znacząco czas procesu rewizyjnego. W przypadku kontynuowania zlecenia strategia badania może zostać oparta na zdobytej w poprzednim roku wiedzy o jednostce, zaktualizowanej o informacje dodatkowe uzyskane w czasie roz-

mowy z właścicielem-kierownikiem. Gdy badanie sprawozdania finansowego realizowane jest przez biegłego rewidenta prowadzącego jednoosobową praktykę, nie pojawia się kwestia nadzorowania prac członków zespołu audytorskiego oraz kontrolowania prac wykonanych przez personel pomocniczy, gdyż biegły rewident osobiście prowadzący badanie jest świadomy wszystkich istotnych kwestii.

3.2.6. Proces zarządzania ryzykiem (A.80 MSRF 315)

Proces zarządzania ryzykiem w rachunkowości finansowej obejmuje zazwyczaj identyfikację ryzyka związanego z prowadzoną działalnością przedsiębiorstwa (wewnętrznego i zewnętrznego) wpływającego na sprawozdawczość finansową, szacowanie jego wielkości, prawdopodobieństwa wystąpienia oraz zastosowanie odpowiednich procedur zabezpieczających. Z oczywistych względów nie należy oczekiwać, że mniejsze jednostki będą stosować sformalizowane procedury zarządzania ryzykiem. Bezpośrednie codzienne działania zarządu uznawane powinny być za wystarczające w tym zakresie. W konsekwencji dokumentowanie rozpoznanych przez jednostkę obszarów ryzyka oraz podjętych działań w obszarze zarządzania nim można ocenić na podstawie przeprowadzonej rozmowy z zarządem.

W przypadku większości spółek pozagiełdowych nie będą miały również zastosowania następujące standardy:

- MSRF 550 – Podmioty powiązane,
- MSRF 600 – Badanie sprawozdań finansowych grup kapitałowych,
- MSRF 610 – Korzystanie z wyników prac audytorów wewnętrznych,
- MSRF 620 – Korzystanie z wyników pracy eksperta powołanego przez biegłego rewidenta.

4. Proporcjonalne stosowanie Międzynarodowego Standardu Kontroli Jakości 1

4.1. Mniejsza firma audytorska

Na etapie konsultacji IAASB otrzymał wiele komentarzy i uwag wyrażających obawy co do odpowiedniości wymagań MSKJ 1 oraz MSRF 220 w kontekście małych i średnich firm audytorskich. Krytyka projektu dotyczyła liczby i złożoności wymagań, które stać się mogą nieuzasadnionym obciążeniem administracyjnym (*Basis for conclusions...* 2008) dla mniejszych firm audytorskich oraz jednoosobowych działalności biegłych rewidentów. Zarzucano IAASB nieracjonalność proponowanych rozwiązań z perspektywy relacji kosz-

tów i korzyści, jakie będą następstwem stosowania MSKJ 1. Propozycje zmian projektu standardu kierowane do IAASB dotyczyły zwiększenia elastyczności wymagań stawianych mniejszym firmom audytorskim. Postulowano między innymi poszerzenie MSKJ 1 oraz MSRF 220 o sekcje dedykowane mniejszym firmom audytorskim. IAASB jednoznacznie odpowiedziało, że wymagania MSRF 220 oraz MSKJ 1 są wystarczająco elastyczne i powinny obowiązywać wszystkich audytorów bez względu na rozmiar ich organizacji oraz wielkość badanych jednostek. Odrzucona została również sugestia wskazania wymagań, których mniejsze organizacje audytorskie mogłyby nie stosować.

Dość powszechna krytyka projektu MSKJ 1 przez środowiska mniejszych firm audytorskich przyniosła pozytywny skutek. W par. 14 omawianego standardu znalazł się zapis ograniczający zakres i warunki stosowania jego wymagań. Zgodnie z jego treścią wszystkie dyspozycje MSKJ 1 powinny być przestrzegane, chyba że okoliczności, w jakich znajduje się firma audytorska, uzasadniają ich pominięcie. Okoliczności te dotyczyć mogą albo charakterystyki organizacyjnej firmy (firma jednoosobowa, jednoosobowe zespoły audytorskie), albo rodzaju świadczonych usług rewizji finansowej (badanie spółek pozagiełdowych), w których stosowanie części wymagań jest nieodpowiednie i niezasadne.

W paragrafie wyjaśniającym A1 MSRF 1 w sposób wyraźny zostało podkreślone, że nie oczekuje się od firmy audytorskiej spełnienia wymagań, które są nieuzasadnione w określonych okolicznościach. IAASB przywołał w tym miejscu przykład jednoosobowej praktyki biegłego rewidenta, który nie zatrudnia personelu pomocniczego. Wymagania dotyczące projektowania polityki i procedur kontroli jakości w odniesieniu do rekrutowania zespołu audytorskiego oraz realizacji przeglądu prac mniej wykwalifikowanego personelu są w jego przypadku bezprzedmiotowe i zbędne.

MSKJ 1 nie wprowadził definicji ani dużej, ani mniejszej od niej firmy audytorskiej. Mimo to pojęcie mniejszej firmy audytorskiej pojawia się w standardzie kilkakrotnie. Standard w kilku miejscach posłużył się jednoosobową działalnością biegłego rewidenta dla zobrazowania przykładu mniejszej firmy audytorskiej.

4.2. Stosowanie MSKJ 1 przez mniejszą firmę audytorską

Celem wewnętrznego systemu kontroli jakości jest wprowadzenie takich procedur, które pomogą uzyskać uzasadnioną pewność, że: (1) firma i jej personel przestrzegają zawodowych standardów, regulacji i obowiązujących wymogów prawnych oraz (2) opinie biegłych rewidentów o sprawozdaniach finansowych są właściwe w danych okolicznościach. Procedury kontroli wewnętrznej powinny być traktowane jako odpowiedź na ryzyko firmy audytorskiej związane z prowadzeniem działalności w zakresie badań sprawozdań finansowych. MSKJ 1

zawiera wytyczne, których przestrzeganie według IAASB jest wystarczające, aby uznać, że system kontroli jakości funkcjonuje prawidłowo. Zgodnie ze standardem wewnętrzny system kontroli jakości obejmuje następujące obszary funkcjonowania firmy audytorskiej:

- odpowiedzialność kierownictwa (zarządu, partnerów) za jakość wewnątrz firmy,
- przestrzeganie wymogów etyki zawodowej,
- przyjmowanie zleceń i kontynuowanie współpracy z dotychczasowymi klientami,
- zarządzanie zasobami ludzkimi,
- realizację badania sprawozdania finansowego,
- monitorowanie systemu.

Nie wszystkie wymogi dotyczące polityk i procedur kontroli jakości mogą mieć zastosowanie do mniejszych firm audytorskich oraz jednoosobowych działalności biegłych rewidentów. W każdym z sześciu wskazanych obszarów proporcjonalne stosowanie MSKJ 1 pozwala zastosować uproszczenia. Paragraf A3 MSKJ 1 mówi, że dokumentowanie procedur kontroli jakości może być mniej sformalizowane w mniejszych firmach audytorskich.

4.2.1. Procedura promowania kultury organizacyjnej w mniejszej firmie audytorskiej

Standard wymaga wskazania osoby przyjmującej odpowiedzialność za kontrolę jakości w firmie oraz promowanie kultury organizacyjnej sprzyjającej przestrzeganiu MSRF i MSKJ 1 przez pracowników firmy. Przyjęcie odpowiedzialności, o której mówi MSKJ 1, a także poinformowanie o tym fakcie osób zaangażowanych w procesy rewizyjne jest łatwiejsze z oczywistych względów w mniejszej firmie audytorskiej. Im mniejsza firma audytorska, tym bliższe i bardziej bezpośrednie są kontakty osób odpowiedzialnych za jakość w firmie z pracownikami zaangażowanymi w realizację badań sprawozdań finansowych. W mniejszej firmie nieliczny personel pomocniczy współpracuje bezpośrednio z partnerem, który jest jednocześnie kluczowym biegłym rewidentem. Sprzyja to efektywnemu promowaniu odpowiednich postaw oczekiwanych w standardzie kontroli jakości. Szczególne cechy organizacji mniejszych firm audytorskich w sposób zasadniczy wpływają na formę, w jakiej wymóg promowania zachowań zgodnych z MSKJ 1 może być skutecznie realizowany i dokumentowany. Jedną z jej postaci w jednoosobowej kancelarii biegłego rewidenta może być okresowe omawianie (np. raz w roku) aktualnych przepisów z zakresu odpowiedzialności firmy wynikających z ustawy o biegłych rewidentach oraz wymagań standardu jakości. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby formą udokumentowania tej procedury była krótka notatka z takiego spotkania.

4.2.2. Kompetencje zespołu realizującego zlecenie

Podstawowym celem MSKJ 1 jest zapewnienie odpowiedniej jakości zespołu audytorskiego realizującego badanie sprawozdania finansowego. Na jakość zespołu składają się kompetencje, umiejętności i doświadczenie oraz etyczne postawy jego członków. Ostateczną odpowiedzialność za jakość realizacji zlecenia rewizyjnego ponosi partner firmy audytorskiej. W mniejszej firmie audytorskiej, w której zlecenia wykonywane są w zasadzie przez biegłych rewidentów, procedury dotyczące kompletowania zespołu audytorskiego nie mogą być rozbudowane z natury rzeczy. W przypadku większej firmy sytuacja staje się bardziej złożona. Duże firmy audytorskie muszą opracować sformalizowane procedury zapewniające, że wszyscy członkowie zespołu audytorskiego: (1) rozumieją charakter i złożoność organizacji klienta, mają odpowiednie kompetencje, umiejętności i doświadczenie; (2) rozumieją standardy zawodowe oraz regulacje prawne mające zastosowanie do okoliczności danego zlecenia; (3) posiadają odpowiednią wiedzę ekspercką; (4) są zdolni do wyrażania osądu zawodowego oraz (5) rozumieją polityki procedury jakości firmy audytorskiej, dla której pracują. Mniejsze firmy audytorskie delegują do zlecenia albo biegłego rewidenta, albo nadzorowanego przez niego aplikanta, którzy samodzielnie realizują zlecenie. Ocena kompetencji jedno- lub dwuosobowego zespołu nie może wymagać rozbudowanych polityk i procedur.

4.2.3. Nadzór nad badaniem sprawozdania finansowego w trakcie jego realizacji

Głównym celem procedur nadzoru jest m. in. rozpoznawanie kwestii trudnych, wymagających decyzji kluczowego biegłego rewidenta albo konsultacji z zewnętrznym ekspertem. Jeżeli badanie sprawozdania finansowego przeprowadza biegły rewident, który jest partnerem firmy audytorskiej, to funkcja nadzoru jest w sposób zasadniczy ograniczona. W mniejszych firmach kluczowy biegły rewident przeprowadza samodzielnie większość czynności rewizyjnych, dlatego jest w stanie szybciej zauważyć i zareagować na anomalie lub zjawiska, które według jego osądu wymagać powinny głębszej analizy lub odpowiedniego działania.

Inaczej jest w większych firmach audytorskich, dla których *de facto* te wymogi zostały zaprojektowane. Osoba ostatecznie odpowiedzialna za zlecenie badania sprawozdania finansowego, choć nie uczestniczy bezpośrednio w większości czynności rewizyjnych, to ponosi za nie odpowiedzialność. Intensywność i liczba skutecznych procedur nadzorowania i kontrolowania przebiegu badania sprawozdania finansowego rośnie, gdy coraz więcej czynności rewizyjnych nie wykonuje kluczowy biegły rewident. Im bardziej liczny i bardziej różniczo-

wany kompetencyjnie jest zespół rewizyjny, tym więcej wewnętrznych procedur nad postępek prac, ich prawidłowością i zgodnością ze standardami jest koniecznych.

4.2.4. Przegląd kontroli jakości przed wydaniem opinii biegłego rewidenta

Celem MSKJ 1 jest określenie wymogów systemu kontroli jakości zapewniających zgodne ze standardami wykonanie badania sprawozdania finansowego. IAASB uznał, że w szczególnych okolicznościach niezbędne jest wzmocnienie tego systemu dodatkowymi narzędziami. Jednym z nich jest obowiązek dokonania przeglądu kontroli jakości zlecenia przed wydaniem opinii biegłego rewidenta. Paragraf 30 MSKJ 1 określił, kiedy procedury takich przeglądów powinny zostać wdrożone. Przeglądy kontroli jakości są ustalone jako wymóg: (1) dla wszystkich badań sprawozdań finansowych spółek giełdowych oraz (2) dla wszystkich badań sprawozdań finansowych spółek pozagiełdowych, dla których firma audytorska uzna ten przegląd za konieczny.

Proporcjonalne podejście w konstrukcji MSKJ 1 przejawia się w wysokiej elastyczności wymogu wprowadzania procedury przeglądu kontroli jakości. Mniejsze firmy audytorskie, badające sprawozdania finansowa spółek pozagiełdowych, określają samodzielnie docelową grupę zleceń, które zostaną objęte tym przeglądem, a brak przeglądu oznacza oszczędność czasu i wewnętrznych zasobów firmy, co w rezultacie chroni te firmy przed nadmiernymi zbędnymi obciążeniami administracyjnymi.

4.2.5. Rekrutacja i utrzymanie zasobów ludzkich

Z treści par. A1 MSKJ 1 wynika, że wymagania dotyczące zarządzania kadrą firmy audytorskiej mogą zostać proporcjonalnie zredukowane w sytuacji małej liczby osób zatrudnionych lub braku personelu pomocniczego (samodzielna praktyka biegłego rewidenta). Naturalne jest, że im większa jest liczba osób zatrudnionych przez partnerów, tym większą kontrolą powinny one zostać objęte, aby partnerzy mieli pewność, że badania sprawozdań finansowych są realizowane zgodnie ze standardami. Duża liczba pracowników i rotacja personelu technicznego wymagają wprowadzenia szczególnych kontroli wewnętrznych w obszarze zarządzania zasobami ludzkimi. Procedury rekrutacyjne, planowanie kariery, wynagrodzenia, ewaluacja potrzeb pracowniczych będą zdecydowanie prostsze w mniejszej firmie audytorskiej, w której czynności nimi objęte wykonywane są bezpośrednio przez partnerów.

4.2.6. Dokumentacja systemu kontroli jakości

Koncepcja proporcjonalnego stosowania MSKJ 1 wymaga, aby forma i zawartość dokumentacji systemu kontroli jakości była dostosowana do wielkości firmy, liczby funkcjonujących oddziałów (biur), organizacji realizowanych zleceń rewizyjnych (charakterystyka zespołów audytorskich). Mniejsze firmy powinny pamiętać, że MSKJ 1 zezwala na stosowanie mniej formalnych metod dokumentowania istnienia i funkcjonowania systemu kontroli wewnętrznej wykorzystujących odręczne notatki, listy kontrolne (*check list*), formularze.

Podsumowanie

Możliwość proporcjonalnego redukowania i eliminowania nieodpowiednich wymagań MSRF oraz MSKJ 1 jest dowodem na to, że standardy nie muszą stanowić zagrożenia funkcjonowania mniejszych firm audytorskich. Wymagania międzynarodowych standardów rewizji finansowej oraz kontroli jakości nie przekraczają możliwości finansowo-organizacyjnych tych firm. W określonych warunkach przyjęcie standardów nie powinno stanowić bariery dla dalszego ich funkcjonowania.

Jednym z warunków jest odpowiednio wcześnie poznanie standardów, ich konstrukcji oraz zasad właściwego i proporcjonalnego stosowania. Wiedza o możliwości proporcjonalnego stosowania standardów może uchronić mniejsze firmy audytorskie od ryzyka nieuzasadnionych obciążeń administracyjnych, których źródłem jest niewłaściwa interpretacja ich treści. Jeżeli właściciele i zarządy mniejszych firm audytorskich nie będą świadomi istnienia podejścia proporcjonalnego i nie będą przygotowani do jego stosowania, to sami na siebie nałożą dodatkowe bariery, próbując realizować wymagania w danych okolicznościach albo niewłaściwe, albo nadmiernie rozbudowane. W rezultacie badanie sprawozdania finansowego może przyjąć status *over-audited*, a firma *over-organised*⁸. Dokumentacja rewizyjna w takim przypadku będzie nadmierna. W odniesieniu do MSKJ 1 wynikiem nieproporcjonalnego stosowania wymagań będą próby projektowania i wdrażania zbędnych procedur systemu kontroli jakości.

Następnym warunkiem jest wiedza i kompetencje organów nadzorujących działalność MSFA. Ignorowanie zasady proporcjonalności spowoduje niewłaściwe interpretowanie standardów, co nałoży na te firmy nieadekwatne do okoliczności obciążenia. Niedostrzeżenie zasady proporcjonalności może rów-

⁸ Określenie *over-organized* zostało skonstruowane przez samego autora i oznacza taki stan organizacji firmy audytorskiej, w którym wdrożono nadmierną liczbę procedur wewnętrznej kontroli w stosunku do rzeczywistych wymagań MSKJ 1.

niez zagrozi pozycji rynkowej firmy audytorskiej. Wykonując czynności rewizyjne zbędne w danych okolicznościach, poniesie ona większe koszty wewnętrzne i zmniejszy rentowność wykonywanego zlecenia. Niewłaściwa interpretacja MSKJ 1 może zakończyć się nawet nieuzasadnioną decyzją właścicieli firmy o opuszczeniu rynku audytorskiego z obawy przed niemożnością sprostania stawianym wymaganiom, które *de facto* mogą zostać pominięte lub uproszczone.

LITERATURA

- Applying ISAs Proportionately with the Size and Complexity of an Entity*, (2009), IAASB, New York, IFAC, August.
- Basis for Conclusions: ISA 220 (Redrafted), Quality Control for an Audit of Financial Statement and ISQC 1 (Redrafted), Quality Control for Firms that perform Audits and reviews of Financial Statements, and Other Assurance and Related Services Engagements*, (2008), New York, IFAC, December.
- Dyrektywa 43/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 17.05.2006 r. w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych, zmieniająca dyrektywy Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG oraz uchylająca dyrektywę Rady 84/253/EWG, (2006), „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej”, L157/87.
- Guide to Using International Standards on Auditing in the Audit of Small- and Medium-Sized Entities*, (2007), New York, IFAC.
- Guide to Quality Control for Small- and Medium-Sized Practices*, (2009), New York, IFAC.
- Hartley S. (2010), *Tips for Cost-effective ISA Application*, IFAC, New York.
- IFAC Guide to Using International Standards on Auditing in the Audits of Small and Medium Sized Entities. Comments from ACCA*, (2009), http://www.accaglobal.com/general/activities/policy_papers/archive/auditing/cdr824.
- IFAC's Support for a Single Set of Auditing Standards: Implications for Audits of Small- and Medium-sized Entities. Policy Position 2*, (2008), IFAC, New York.
- Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości*, (2010), t. III, Warszawa, SKwP oraz KIBR.
- Sarbanes-Oxley Act of 2002*, http://pcaobus.org/About/History/Documents/PDFs/Sarbanes_Oxley_Act_of_2002.pdf.
- Ustawa o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym z 22.05.2009 r. (Dz.U. 2009 r, nr 77, poz. 649).
- Weaver L., *The IAASB Clarity Project*, http://www.accaglobal.com/students/acca/paperf8/syllabus_a/3351902 [20.08.2010].
- Zielona Księga. Polityka badania sprawozdań finansowych: lekcje wyciągnięte z kryzysu*, (2010), Komisja Europejska, Bruksela, KOM(2010) 561 wersja ostateczna.

STRESZCZENIE

Badanie sprawozdań finansowych jest integralnym komponentem gospodarki rynkowej. Uczestnicy rynku wszystkich sektorów gospodarki czerpią korzyści z niezależnej weryfikacji jakości sprawozdań finansowych. Harmonizacja systemu badań sprawozdań finansowych w Unii Europejskiej doprowadzi z pewnością do przyjęcia jednolitych wspólnych zasad przeprowadzania badań. Wiele wskazuje, że to właśnie Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej oraz Międzynarodowy Standard Kontroli Jakości 1 opracowane przez IAASB zostaną wprowadzone do unijnego systemu prawnego. Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na globalne ryzyko nadmiernych i nieuzasadnionych obciążeń regulacyjnych, jakich doświadczyć mogą badania sprawozdań finansowych małych i średnich przedsiębiorstw na skutek niewłaściwego ich stosowania. Zdaniem autora przyszłość badań sprawozdań finansowych zarówno sektora MSP, jak i małych i średnich firm audytorskich zależy w dużej mierze od prawidłowej interpretacji standardów.

SUMMARY

International Standards on Auditing and Quality Control and audit of financial statements of small and medium-sized enterprises

The statutory audit of financial statements is an integral component of the market economy. The market participants and the public interest benefit from an independent examination of the quality of the financial statements. The harmonization of the statutory audit system in the UE will end surely in the implementation of the common and unified standards on auditing. The International Standards on Auditing and International Standard on Quality Control No 1 issued by IAASB may enter to the UE legal system. The aim of the article is to point out the global risk of the excessive and undue administrative burdens which may be imposed on the statutory audits in SMEs and SMPs sector. According to the author the future of the audit of SMEs' financial statements depends on the correct application of the standards.

Wydawnictwo UŁ zaprasza www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

ISBN 978-83-7525-552-2